

Ivan Fuček

»NE IZGOVARAJ UZALUD IME JAHVE,
BOGA SVOGA« (Izl 20, 7; Pnz 5, 11)

Posljednjih 25 godina, koncilskih i pokoncilskih, bili smo svjedoci različitih nemirnih traganja za transcendentnim i religioznim, posebno kod mladih, od kojih pokret »Jesus people« nije bio jedini. S druge pak strane, snažan uragan sekularizma, indiferentizma i praktičkog materijalizma koji je zahvatio i nosi današnjeg čovjeka, ne znamo gdje će završiti (teoretski ateizam više ga ne zanima). O tome problemu posebno govore i Simpozij evropskih biskupa 1985., ali i izvanredna rimska Sinoda biskupa 1985.

Prema tome, uzdiže se val novoga sjaja religioznih vrijednosti, što nije samo vidno oko brata Rogera iz Taizea. Tu nije samo u pitanju Stari kontinent, tzv. »prvi svijet«, koji još uvijek u sebi ima dubinskih pozitivnih vrijednosti, nego je tu napose aktivan »treći svijet* (Latinska Amerika, Afrika, Azija, Oceanija, sve do Australije). »Drugi svijet« je u tome poznat samo s rubova. S druge strane, sredstva komunikacije, napose poplava porno-filmova i vrlo niskih TV-programa, nastoje stvarati »novi«, posve laicistički mentalitet, daleko od religioznih i moralnih vrijednosti.

U svijetu su, prema tome, prisutni i optimizam i pesimizam, pozitivne vrijednosti koje se uzdižu i negativne tendencije koje te vrijednosti nastoje potisnuti i obezvrijediti. Mladež je u procjepu. Jučer je crvena knjižica životnih pravila Maoa Zedunga bila u ruci gotovo svakog inteligentnijeg studenta, ne isključujući ni naše kršćanske studente. Danas je, možemo reći, najvažnija knjiga u svijetu Biblija.- ona se čita, o njoj se meditira, raspravlja, iz nje se moli. Nju posjeduju i inovjerci, i nevjernici. Isus iz Nazareta dobiva novu popularnost. Oduševljava ne samo kršćane nego i one izvan kršćanske zajednice, sve do neomarksista. Premda ga ovi ne priznaju Bogom, ipak ga poštuju, stavljaju križeve u svoje radne i spavaće sobe da bi iskazali, kako se sami izražavaju, počast »najplemenitijem čovjeku« koji je ikada hodao našom zemljom, a kojega su ubile nečuvena ljudska zloba, zavist i nepravda. Križ postaje opći simbol poštenja i trpljenja za svaku dobru stvar.

Znanstveni je ateizam jučer trijumfirao. Danas kao takav doživljava svoj pad. Mladi nemaju više smisla za »znanstveni ateizam«. **Znanstveni ateizam** u strogome smislu »više ne egzistira kao sistem o kojemu

bi trebalo voditi računa« (P. Poupard), ali on ostaje i dalje proširen, službeno forstran i podržavan, u zemljama »realnog socijalizma«. *Humanistički ateizam* koji su također znanstveno predstavili Hegel i Feuerbach, a temelji se na njihovoj filozofiji, s idejom da čovjek čovjeku postane bogom (homo homini deus), pa Nietzscheov prosvjed protiv Boga »čovjekova suparnika«, izgubio je na jakosti i privlačnosti. Budući da nije realan, jer je građen na filozofiji koja mlade više ne zanima, ovom čovjeku u konkretnoj situaciji takav ateizam ne kazuje ništa ili gotovo ništa. Napokon, *socijalni ateizam* (Marxa, Engelsa, Lenjina), koji u Bogu gleda čistu fikciju čovjeka kao instrument dominacije kapitalista nad proleterima, bogatih nad siromašnima, izgubio je svoju aktualnost. Zapravo je davno zastario, ali ga žele oživjeti i dati mu uvijek novu krv. Teško je oživljavati i podmlađivati starca kojemu će uskoro 150 godina. Ni najmodernija medicina ne bi to uspjela. Ali on se u tim zemljama podržava i dalje propagira. Čak i Program Partije Sovjetskog Saveza od 27. kongresa (održanog 1986.) u novom dispozitivu dobiva dosad nepoznati paragraf. Ne traži se samo nova ateistička propaganda, koja se, navodno, dosada pokazala nedovoljnom, nego se zahtijevaju ateistički odgoj i ateistička nastava u školama svih stupnjeva i za sve dobi učvršćujući u tome smislu mentalitet naroda.

Pred tim fenomenom svjetskog zbivanja Crkva želi otvoriti oči. Ako danas mladi ponovno traže transcendentno i sveto hoće li ga naći izvan zajednice vjere? U svakom slučaju, mi vjernici koji kadšto svojim ponašanjem pokazujemo hladnoću i indiferentizam pa uzrokuje i podržavamo ateizam — kako je na Koncilu upozorio naš kardinal Šeper, a potvrdio koncilski tekst u *Gaudium et spes* br. 20 — trebalo bi, obratno, da svjedočimo nadsvijet ovome naraštaju više negoli ikada prije. U tome smislu opetovano govori sadašnji papa Ivan Pavao II. U tom kontekstu, koji se može učiniti crno-bijelim, ali je de facto dosta siv, želim ovdje istaknuti neke bitne aspekte II. Božje zapovijedi, koja svojim religiozno-etičkim sadržajem, jest i nanovo postaje svježa poruka spase-nja upravo našoj generaciji.

Razvijmo pet misli: najprije se govori o dostojanstvu Božjeg Imena, pa o njegovu smislu, da zađemo u dva suvremena načina obeščašćivanja tog imena, napose obeščašćivanja bogopsovkom u našem narodu, da završimo pozitivnim vidicima štovanja Boga u prisegi i zavjetu. To su, naime, rečeno današnjom epistemologijom, sadržaji druge Božje zapovijedi, koji nam imaju nešto reći.

Dostojanstvo Božjeg imena

Kao djeca na vjeronauku ili u roditeljskom domu naučili smo definiciju druge Božje zapovijedi: »Ne izusti imena Gospodina Boga svoga uzalud.« Biblija se izražava slično: »Ne izgovaraj uzalud ime Jahve, Boga svoga, jer Jahve ne oprašta onome koji uzalud izgovara ime njegovo« (Izl 20, 7; Pnz 5, 11). Ovaj drugi dio upozorava na starozavjetnu etiku, pa smjesta zastrašuje, tj. ne odgovara današnjim ušima ni današnjem mentalitetu.

Stoga je potrebno da upozorimo na razliku: drugo je formulacija zapovijedi koja je stara toliko tisuća godina, a drugo je sadržaj poruke

koju nam ona nudi. Teološkom hermeneutikom postaje jasno da je upravo ta poruka u ovo naše doba nanovo vrlo aktualna. Ona može biti viđena u kontekstu baš te takve suvremene situacije.

Prije svega valja se pitati: što znači ime »Bog«? I što ono znači nama, mladoj generaciji, danas? Da bismo to nekako dokučili, važno je postaviti prethodno pitanje: što uopće znači ime, osobno, vlastito ime kao »Ivan«, »Marko«, »Petar«?

Ime čovjeka označuje osobu, čitavu osobu, dostojanstvo osobe, njezino poslanje i sudbinu. Ime prati kroz čitav život i traje nakon smrti, pa kažemo: »Ivan je umro«, »Marka smo pokopali«, »Petar je bio vrijedan i pošten čovjek«. Biblija je u tome klasična, jer imenom označuje upravo *sržnost* osobe. Jakov dobiva ime Izrael, tj. »Borilac Božji«. Izaija znači »Bog spasi«. Krstitelju je ime Ivan jer ima posebnu životnu zadaću Preteče, pa stoga milosti i blagoslova za sav svijet. Zaharija prevedeno znači »sjeti se Boga«. Marija, među mnogim tumačenjima, znači i »uzvišena«, »uzveličana« itd.¹ Tako je i dandanas. Kad roditelji daju ime djetetu, žele označiti djetetovo originalno, jedinstveno, i Rahner bi rekao »jednokratno« biće, »neponovljivo« i »nezamjenljivo«; novu osobu koja dolazi na svijet. Promjenom imena nerijetko se gubi i identitet — »Ivan Ivanović« nije isto što i »Pavao Pavlović«. Danas je moderno da teroristi imaju nekoliko putnica s različitim imenima; očito, više ne znači i ne važi osoba, nego pokret, organizacija, cilj koji se želi postići i kojem je osoba žrtvovana. To je ne samo protuzakonito, nego i protubiblijski i protukoncilski (GS 25, 27; 29). I Bog je mijenjao imena osoba, ali samo da bi istaknuo izabranje, kao novodobivenu ulogu od Boga; tako mijenja ime Abrahamu, Saraji, spomenutom patrijarhu Jakovu. Isus će učiniti isto sa Simonom — Petrom, a tradicija sa Savlom — Pavlom. Ime, u svakom slučaju, označuje sržnost onoga što osoba jest i što bi mogla biti, njezinu najunutrašnjiju realnost i istinu.

Ali koje je značenje Božjeg imena? Židov u molitvi i liturgiji poznaje mnogo imena Boga: »Stijena Izraelova«, »moja hridina«, »naš štit«, »pastir svoga naroda«, »moj pastir«, »Višnji«, »Vječni«, »Bog koji me gleda«, »Svevid Bog«, »strah Izraelov«, »Bog Abrahamov, Izakov, Jakovljevi«, »Bog Izraelov«, »Bog naš«, »moj Bog«, »Gospodin moj«, »Svetac Izraelov«, još prije kod praotaca »El-Šadaj« (= onaj s planine), sve do osobne objave Božjeg imena na brdu Horebu Mojsiju: »Ja sam koji jesam«... »Ja jesam«... »Jahve« (Izl 3,14-15).² Tako je Bog Izraelu, tj. svojemu narodu, beskrajno uzvišen (transcendentan Bog) i beskrajno blizak (imenantan Bog) u osobnom dijalogu. On se poistovjećuje sa svojim imenom, i zato je to ime sveto, koje budi poštovanje i strahopoštovanje. Tom se imenu izabrani narod klanja, hvali ga, zahvaljujućetu se i moli. Biblija Jahvu označuje jednostavno s »Ime«. Jednako će postupiti i teologija rabinu. Poniženi pak zbog grijeha u doba babilonskog sužanjstva, ali i kasnije, neće se ni usuditi izgovarati ime Jahve, nego će se radije služiti iz-

¹ W. HARRELSON, *The Ten Commandments and Human Rights*, Fortress Press, Philadelphia 1980; AA. W. *I dieci comandamenti*, Medit. teol., Queriniana, Brescia 1970; O. H. PESCH, / *Dieci comandamenti, Riflessioni teologiche sul decalogo*, Cittadella Ed., Assisi 1978; J. GUILLET, »Isus (Ime)«, *RBT*, 346-348; ID., »Bog«, *RBT*, 71-85.

² J. GUILLET, *nav. dj.*, 72-78.

ražom »Elohim« i »Adonaj«, što znači vrlo familijarno i kao u prošnji »Gospodine moj«! Zato će i prevodioci Biblije s hebrejskoga na grčki, mjesto Jahve, upotrebljavati izraz »Kyrios« — Gospodin. Ide se, prema tome, za time da se istaknu Božja blizina, briga i skrb u ljubavi. Bog postaje Izraelu zaručnik, a odabrani je narod zaručnica-, upravo taj ženidbeni simbolizam proniče cijelu Bibliju od početka, pa kroz Novi zavjet u Kristu s Crkvom (Ef 5, 21-33), sve do zadnje stranice Otkrivenja, gdje Duh i Zaručnica govore: »Dođi« (Otk 22, 17).³

Ali Isus je to »Ime«. On će nam ga i približiti u prisposobama o dobrom Ocu (Lk 15), u molitvi »Oče naš«, tolikim govorima i djelima, da će moći reći: »Filipe, koliko sam vremena s vama, i još me ne poznash?« »Tko je vidio mene, vidio je i Oca. Kako ti onda govoriš: 'Pokaži nam Oca'? Ne vjeruješ li da sam ja u Ocu i Otac u meni?« (Iv 14, 9-10). Apostoli će Isusa zvati »Kyrios« — Gospodin, ili čak najznačajnijim izrazom uzetim iz judaizma, tj. samom riječju »Ime«. Apostoli su bili zlostavljani za »Ime« (Dj 5, 41), krenuše na apostolsko djelo »radi Imena«, kako svjedoči Ivan (3 Iv 7), krstili su u to Ime, činili čudesa u to Ime, jer, Petar i Ivan pred velikim vijećem posvjedočiše istinu: »Nema, uistinu, pod nebom drugog imena dana ljudima po kojemu se možemo spasiti« (Dj 4, 12).

Smisao Božjeg imena

Ono nas uvodi u smisao druge zapovijedi kao proširenja i pojašnjenja prve: Boga častimo u njegovu Imenu! Ono je tripud sveto; vidjelac Izaija svjedoči zaprepašten: »Jao meni, propadoh, jer čovjek sam nečistih usana, u narodu nečistih usana prebivam« (Iz 6, 3-5). To ime nije neka vanjska etiketa, neki »logički akcident«, naprotiv, izražava sržnost neshvatljivog, otajstvenog, neizmjernog, nedokučivo uzvišenog i nepojmljivo bliskoga osobnog Bića — koje ni filozofski ni teološki rječnik nije kadar izraziti. Riječ »Bog« i odviše osiromašena, opterećena povijesnim manipulacijama, postade banalna.⁴

Ne ulazimo u to kako na inačice Božjeg imena gledaju različite religije: kako na primjer Babilonci shvaćaju svojega Marduka, Egipćani Amona, Kanaanci Bala; dapače, nije nam ovdje stalo da pohvatamo pojedinosti grčke misli o imenu »Theos« — jer se Platonovo tumačenje razlikuje od Aristotelova; ili latinske u imenu »Deus« — koje će prilično pročistiti Ciceron i Seneka. U svakom slučaju ime Bog označuje *Stvarnost* kudikamo stvarniju od ove mjerive vremensko-povijesne stvarnosti. Ta je Stvarnost osobna, odijeljena od svijeta i od čovjeka, ali u svijetu i u čovjeku, po kojoj jest svijet i čovjek, koja jednako sve određuje i drži, djeluje kao prvi uzročnik čak i u svakome ljudskom činu. Ta je Stvarnost Središte i svrha svega što jest. Pavao, Augustin, Toma Akvinski — najveći mislioci — ostadoše bez riječi u pokajanju i poklonu pred tim Imenom. »Bog« označuje onu Stvarnost koja nas dariva, oživljava, preobražava, uzdiže; štoviše, koja nam se sama potpuno daruje, koja nam govori, koja čini sve da mi — ti i ja — postanemo jedno s njom, u istome Bož-

³ N. M. LOSS, »Bibbia e sessualità. Una situazione 'moderna' interroga la Parola di Dio scritta«, *Salesianum* 38 (1976) 285-325.

⁴ Ima teologa koji se pitaju o budućnosti riječi »Bog«, kao npr. K RAHNER, »Meditation über das Wort 'Gott'«, u ID., *Grundkurs des Glaubens. Einführung in den Begriff des Christentums*, Herder, Freiburg-Basel-Wien 1976, 54-61.

jem životu.⁵ Tu otajstvenu Stvarnost nejasno naslućujemo, dotičemo je u milijunima događaja svoje i zajedničke povijesti, u nekim posebnim životnim događajima doživljavamo je prisutnu i blisku, svakim joj se otkucajem srca primičemo, da bismo u njoj završili — baš kako smo iz nje i izašli — »Na sliku i priliku Božju« (Post 1, 26-27). Michelangelo je to ovjekovječio u Sistini: Adam, ožvijen Božjim dahom, pozvan Božjim prstom, ima izvršiti zadatak na ovoj krpici zemlje kao »slika i prilika Božja«, da bi se pun zasluga i bremenit plodovima vratio Stvoriteljevoj ljubavi.

Prema tome, druga je Božja zapovijed mnogo više nego puka zabrana »ne izgovaraj Ime Božje uzalud«. Teže je od toga ako se Bogu ne dopušta da bude Bog, ako se Bogu ne daje prostor u životu i namjerno se živi i radi, ne »kao da Bog jest« — kako bi se izrazio Pascal, nego obratno, »kao da Boga nema« — prema Sartreovoj formuli: »Ne postoji li Bog, sve je dopušteno«; uostalom iste su riječi koje je u prošleme stoljeću Dostojevski stavio u usta đavlu u onome glasovitom dijalogu s Ivanom Karamazovom: kad čovjek postane bog — tada za nj nema više nikakvih zakona ni ograničenja, »Za Boga, naime, zakoni ne postoje (...) Sve je dopušteno!« Samo što u čovjeka ovo »sve dopušteno« ubrzo pokazuje svoje pravo lice u gaženju pravde, slobode, izrabljivanju, agresiji, terorizmu, manipulaciji svijetom do paradoksa strave pred uništenjem od atoma i manipulaciji čovjekom do paradoksa najrazličitijih nehumanih pokusa biogenetske tehnike. Tako smo s tim »sve je dopušteno« stigli do svršetka čovječanstva, izrazit će se ipak neki malo ekstremno. Bilo je u našem stoljeću i takvih koji su se služili Božjim imenom kao »zastavom«, pa su »u ime Boga« navaljivali na narode i izazivali krvoprolića. »Gott mit uns« — nacistički vojnici nosili su urezano na svojem opasaču. Monarsi svih vremena — točno kako reče Marx — nastojali su u to Ime svojoj vlasti podvrgnuti slabije. Ali ne možemo suditi današnjim mjerilima ni križarske ratove, ni inkviziciju, ni ostale moralne nedozrelosti kroz povijest — sve ono što se izvodilo »u ime Boga«. S druge strane ne možemo slijediti ni neke mislioce koji nam savjetuju da sada radije šutimo o Bogu, jer smo to Ime kroz povijest zablatali, kompromitirali, oskvrnuli, i jer o njemu, uostalom, i nismo ni kadri reći ništa suvislo. Ima ih koji čak savjetuju da o tom Imenu i ne mislimo, jer ga ni na koji način ne možemo pronaći unutar ove kategorijalnosti svijeta.⁶ Ali i razum, ne samo onaj grčki i religiozni, i vjera, ne samo najvećih mistika kršćanske

⁵ Upućujem na drugo štivo o Zapovijedima: »Grundwerte und Gottes Gebot. Eine gemeinsame Erklärung der Bischofskonferenz und des Rates der EKD«, *Herder Korrespondenz*, Nov. (1979), n. 11, str. 561-571; B. LANG, »Grundrechte des Menschen im Dekalog«, *Bibel und Kirche*, 1979, str. 75-79; B. FRÄLING, »Grundwerte und Dekalog«, *Lebendiges Zeugnis* 33 (2/1978) 5-27; N. M. Loss, »Il significato di Ex 19,3b—6 come tela e preambolo della portata religiosa dei fatti del Sinai«, *Salesianum* 29 (1967) 669-694; LOHFINK, »Il commandamento primo nell'Antico Testamento«, *Bibbia e Oriente!* (1965) 49-61; E. HAMEL, *Les Dix Paroles. Perspectives bibliques*, DDB, Bruges 1969 (španj. *Los diez mandamientos*, Sal Terrae, Santander 1972); H. R. MÜLLER SCHWEFE, / *dieci comandamenti spiegati per il nostro tempo*, Paideia, Brescia 1975; H. SCHÜNGEL-STAMANN, *Decalogo, S. A., Gembloux 1972*.

⁶ O toj struji usp. kritiku u C. DUQUOC, *Ambiguïté des théologies de la sécularisation*. Essai critique, Éd. J. Duculot, S. A., Gembloux 1972.

zajednice nego i obično iskustvo potvrđuje kako čovjek ne može živjeti u punom ljudskom dostojanstvu bez Boga, svakako ne dugo i trajno. Pa ako neka mrtva teologija reče da je »Bog mrtav«, onda je to čak i istina uz uvjet da Božje Ime svakidašnji rječnik sve više izbacuje, sve do potpuna brisanja; da ga nema ni u sredstvima priopćavanja, ni na usnama čovjeka kao nekoć kad su pradjedovi počinjali svoje poslove s »Bože pomozite!«, »Bože dajte!«, kad su — prema biblijskom načinu — u svemu vidjeli Boga.⁷ Točno tako, nema li više Boga u našem životu, znači da je umro u savjestima. Ako je tako: ako je Bog mrtav — onda je i čovjek jednako mrtav. Čovjek je, dakle, počinio samoubojstvo svojega dostojanstva ubivši Ime u svojem djelu i u sebi.

Obeščaćenje Božjeg imena

Uostalom sličan se proces događao sve od Prvog čovjeka: čovjek svih vremena nastojao je sebi podvrgnuti Boga: katkad magijom, kadšto hramskom prostitucijom, ponekad nasiljem nad nezaštićenima, siromasima, onima koje Biblija zove »anavim«. Ali gdje se ne poštuje dostojanstvo čovjekove osobe u njezinim pravima i slobodama — bilo da se radi o djeci ili starcima, udovicama ili djevojkama, ideološkim protivnicima ili pripadnicima drugih naroda, rasa i klasa, drugoga političkog mišljenja — gdje god se, naime, izrabljuje čovjek, ondje »vapaj ubogih dopire do Boga« (Job 34, 28). A tada Bogu nije svejedno. On je prisiljen zahvatiti, staviti se na stranu poniženih, nemoćnih, potlačenih, pogođenih nepravdama. Tada je Bog najmoćniji čovjekov branitelj, kako jasno govori Biblija na tolikim mjestima (Izr 22, 23 si; 23, 10 si.).⁸ Time druga Božja zapovijed ima prosvjetljujuću ulogu među zapovijedima prve ploče. Prije nego zloupotreba moći i izopačenost same pravde (Am 4, 7; Iz 10, 1 si; Jr 22, 13-17) udari bližnjega, ona je već u korjenu i zloupotreba protiv Boga. I jedna će od Mesijinih zadaća biti upravo obrana prava jadnika i siromaha (Iz 11, 4; Ps 72, 2 Si.; 12 si.).

Ali danas i na drugi način Boga nastoje podložiti čovjeku. Ide se doista za tim da Bog ne bude priznat Bogom. Zapravo moralni su zakoni poljuljani; politika i ekonomija kao da ne služe čovjeku, nego čovjek njima; još uvijek utrka u nuklearnom naoružavanju i igranje atomskom energijom prijete čovjekovom fizičkom smrću; začetak u epruveti, iz zamrznutog sjemena i ovula, s namjerom da se prenese u utrobu tuđe žene — koja utrobu »posuđuje«, konzervirani embriji koji se izvoze za kozmetičku industriju, promjena spola tako da muški mogu u umjetnoj utrobi nositi i rađati, 50—70 milijuna ubijenih nerođenih godišnje..., sve to govori da se s nama nešto teško događa: čovjek nastoji temeljito podložiti Boga samome sebi. Tim podlaganjem Boga čovjeku, nasiljem i mani-

⁷ Poznato je da su Židovi u svim prilikama: pozitivnim i negativnim, radosnim i žalosnim, kad su pobjeđivali i kad su gubili, svaki događaj dovodili u vezu s Jahvom. Mentalitet je bio religiozan i on je uvijek zadnji uzrok svega tražio u Bogu, pa je u određenom smislu zanemarivao drugotne uzroke.

⁸ L. ROY, »Siromasi«, *RBT*, 1166-1172; A. DESCAMPS, »Pravednost«, *RBT*, 956-967-, *J. GUILLET*, »Pravo«, *RBT*, 967-969; E. HAMEL, »La miséricorde, une sorte de justice supérieure?«, *Studia Moralia* 15 (1977) 585-598; J. C. HAUGHEY (ed), *The Faith that does Justice*, New York 1977; G. SIEGWALT, »Cette justice que l'humanité réclame.«, *Foi et Vie* 72 (1973) 35-53.

pulacijom s Božjim imenom, čovjeka su u njegovu pravu, slobodi i dostojanstvenu obešćastili oni koji to nasilje vrše, i još na tzv. znanstveni način. Ateisti se trude da ime »Bog« nestane iz svjetskih rječnika i leksikona. Ali to je uzaludno, jer dok na planetu ima ateista, Božje ime neće nestati. Izraz, naime, »a-teist« = označuje »bez-bošca«, čovjeka koji živi bez Boga. Ateisti se, dakle, ne bi smjeli deklarirati ateistima, imaju li namjeru da Božjeg imena nestane. Ali nestankom Božjeg imena i čovjek bi kao čovjek umro. Razlog je jednostavan: zamrlo bi pitanje u čovjekovu srcu, a gdje nema pitanja, nema ni odgovora. Pitanje, naime, i odgovor nadilaze materijalnu jednodimenzionalnost i puku kategorijalnost. Svako pitanje upućuje na transcendentiju, i svaki je odgovor njezina potvrda, ne samo pitanje i odgovor o životnome smislu. Tako onaj tko silom nastoji da Božje ime iščezne s naših usana, taj ga time još jednom nanovo usađuje i potvrđuje.

Htio čovjek ili ne, to Ime ostaje i ostat će do svršetka, bar kao otvoreno pitanje. U našem govoru, u svim jezicima svijeta i njihovim rječnicima postoji ime »Bog«, kako god se ono tumačilo, čak i u najnovijem ruskom *Ateističeskij slovar* (Moskva, 1984.) koji Boga definira kao iluzorni lik koji su religije okitile najrazličitijim epitetima savršenstva.⁹ Ali Bog nije slučajna riječ, ni nevažna riječ, a najmanje riječ mode ili snobizma. Rekli smo: sve filozofije svijeta i sva teološka strujanja kroz povijest Crkve, ne isključujući Stari zavjet ni druge religije izrekle su svoja tumačenja toga imena. Ne može se iščupati Stvarnost koja utemeljuje sve, a prije svega čovjekovo transcendentno biće; Stvarnost koja prožima svaku čovjekovu i najskriveniju ćeliju organizma, svaku misao, želju, pokret svjesnog i podsvjesnog.¹⁰ Prema toj Stvarnosti čovjek nije i ne može biti ravnodušan, jer ona nišani ravno na čovjekovo srce, i ona jest u čovjekovu srcu. Riječ Bog mi nismo uveli u čovjekov govor, tamo smo je susreli; točnije, ona je nas susrela u našoj povijesti; nismo je mi stvorili nego ona nas stvara, čini nas ljudima dostojnima toga imena. Čovjek može zatvoriti srce, oči i uši, ali ta riječ zato ne prestaje biti, niti sama išta time gubi. Ona izvire na istom izvoru gdje i čovjek, injezin povijesni svršetak možemo isključivo zamišljati s čovjekovim svršetkom. Ta je riječ neshvatljiv, ali čovjeku otvoren Misterij. Zato je ime »Bog« najbremenitija riječ u čovjekovu rječniku i na čovjekovim ustima, u čovjekovoj kulturi i stvaralaštvu.

⁹ Usp. *Ateističeskij slovar*, Moskva 1984, str. 61-62. U tom rječniku (leksikonu), ako se pomno prouče različite riječi koje se tiču »ateizma«, jasno se vidi opredjeljenje za marksističko-lenjinistički ateizam, čak i u kolektivnoj izobrazbi ateista, u školi, u oblikovanju ateističkoga mentaliteta (str. 32-45). U tom je smislu vrlo važno onemogućiti utjecaj kršćanskih roditelja (str. 43-44). Ateistička propaganda treba da dobije masovne razmjere [*massovie formi*], a to pak treba da bude nadopunjeno (*dolž ni dopolnjatsja*) individualnim nastojanjem (str. 41).

¹⁰ Kad Drugi vaticanski sabor govori o »poštivanju ljudske osobe«, među ostalim želi istaknuti da je »Bog jedini sudac i ispitivač srdaca« (GS 28). Čovjek ne prodići u dubine i ne čita svaku misao, nakanu, pokret razuma i volje. »Stoga nam se zabranjuje da sudimo« ili da prodirimo u intimu kojega čovjeka. Bog sebi rezervira čovjekovu unutrašnjost (GS 28).

Psovkom, bogopsovkom, bludnom psovkom

No ima i treći način kako bi čovjek želio podvrći sebi Boga i skinuti Ime Božje. Radi se o psovci, bogopsovci, bludnoj psovci. Nekad su autori moralne teologije u svojim traktatima o drugoj Božjoj zapovijedi vrlo minuciozno raspravljali o najrazličitijim oblicima psovke (*de blasphemia*).¹¹ Danas jedva tko o tome govori, kao da psovke više i nema i kao da ona ne znači nikakav problem. U svakom slučaju radi se o psovačevu osobnom stavu. Problem je »stav«. Netko psuje jer Boga ne poznaje ili ga ne voli. Drugi zato što ga dovoljno ne poznaje i ne voli. U oba je slučaja na dnu pitanje vjere. Stvarni vjernik ne može opsovati Boga. Za nekoga se kaže da mu se »omakne«, unatoč pravoj vjeri i nastojanju da iskreno ljubi Boga, premda je to vrlo teško razumjeti: vjerovati u Boga i ljubiti ga i u isto ga vrijeme pogrditi psovkom, bogopsovkom ili bludnom psovkom.¹² Ali pogledajmo nakratko o čemu se radi. Što je zapravo psovka? Teolozi morala izražavali su se ovako: To je vanjska ili nutarnja hula, pogrda kojom se nekoj osobi uz nisko ponižavanje oduzima čast, gazi joj se dostojanstvo, razara ugled, ranjava srce. U našem slučaju ta je osoba Bog i njegov svijet (anđeli, sveci). Može se opsovati i čovjek i njegov svijet (živo i mrtvo). Opsovati čovjeka simbolički znači skinuti ga s njegova društvenog položaja, postupiti s njime kao sa stvari vrijednom prezira. Opsovati Boga bližnjemu znači oblatiti, zanijekati, poništiti njegovu najvišu Vrijednost i Svetinju; to je najteži udarac protivniku. Opsovati Boga izravno svjesno i slobodno simbolički znači ski-

¹¹ Usp. A. VERMEERSCH, *Theologi&e moralis*, tom. II, Roma 1945, br. 240-247, gdje se govori o definiciji psovke, pa o razlikovanju (psovka srcem, ustima i djelom) u svim vidicima, o težini: »Od svih grijeha koji se protive vjeri, psovka je po svojoj vrsti (*ex genere suo*) najteži grijeh, tako da prava psovka ne dopušta malu materiju (*parvitate matariae non admittit*) (br. 241).

¹² Raspravlja se o tome može li pravi vjernik opsovati Boga *pravom* bogohulnom psovkom. »Pravi vjernik«, koji živi iz vjere, koji ljubi Boga i koji u srcu nosi kršćansko ufanje, da zaista opsuje Boga u punoj svijesti i s punom slobodom? To je jedva zamislivo. Ili to čini iz lošeg odgoja, u afektu, iz kulture (nekulture), jer ništa ili vrlo malo misli... Teško je spojiti »pravoga vjernika« s »pravom psovkom«. Ali ima ih koji tvrde da naš čovjek nerijetko »tako reći s đavolskom zlobom i s pravim užitkom psuje«, pa se pitaju »nije li tu davao na djelu«. No to pitanje povlači i slijedeće: postoje li *potpuni* vjernik i *potpuni* ateist? Sveci su, sigurno, (ljudski govoreći) bili potpuni vjernici i nisu psovali. A loš ili slab vjernik bogopsovkom izražava svoju ljutnju, srdžbu i svađu s Bogom, kojega time odmah ne odbacuje, ali ga pogrduje. Taj će još možda katkada osjetiti grižnju savjesti. A ako ateist psuje (= pisac ovih redaka uvjeren je da nema »potpunih ateista«), on psuje Boga po njegovim atributima koje odbacuje, a to nisu atributi pravoga i živoga Boga, nego krive slike Boga. Uostalom, kada ateist psuje Boga, to je kontradiktorno u sebi, jer kako može psovati onoga koji ne postoji? Time ateizam sam sebe ruši, posredno priznajući Božju opstojnost izrečenim bogohulnim psovka; takav je »ateist« ateist iz opredjeljenja, iz svoje korisnosti, iz bilo kojega kategorijalnog motiva, pa bi se, buneći se protiv Boga, htio od njega otkinuti i odijeliti, što, metafizički gledano, nije moguće. U svakom slučaju, pravi bogopsovač svojim postupkom izražava agresiju, nemoć, manju vrijednost, možda razne traume i opterećenosti, ili izražava nietzscheovsku »nadjudsku« ambiciju »biti kao Bog«, sebe sama »staviti iznad Boga«, što je u biti grijeh oholosti naših praroditelja (Post 3).

nuti Boga s njegova božanstva na niski, nerijetko najsrमतniji položaj, napose kada se radi o bludnoj psovci. Bogopsovku teolozi općenito nazivaju i »đavolskom psovkom«, za koju je Izrael imao ovakav zakon.- »Tko izgovori hulu na ime Jahvino, neka se smakne — neka ga sva zajednica kamenuje« (Lev 24, 16; usp. Izl 20, 7; 22, 27; 1 Kr 21, 13).

Na žalost, od početka ljudskoga roda — od Kaina, čovjek odan grijehu, hulio je na Boga; svaki put s lošim završetkom: jedanput će to »bezboštvo« svršiti potopom (Post 6, 11; usp. Job 22, 15 si.), drugi put razorenjem kule babilonske (Post 11,4), treći put uništenjem Sodome i Gomore (Mudr 10, 20; 11, 9). Ne daj Bože da današnje bogohulstvo završi uništenjem svega na planetu. Biblija navodi i neke tipične bogopsovače kao i njihov završetak: primjer asirskoga kralja Sanheriba (2 Kr 19, 4 si.; 16, 22; Tob 1, 18) koji će pastiti od mača vlastitih sinova (2 Kr 19, 7.28.37), slučaj hulitelja i progonitelja Židova zbog vjere Antioha Epifana (2 Mak 8, 4; 9, 28; 10, 34; Dn 7, 8.25; 11, 36) koji je dao smaknuti starca Eleazara (2 Mak 6, 18-31), dao mučiti sedmoricu braće Makabejaca (2 Mak 7, 1-42) i njihovu majku, a Sveto ga pismo naziva čak teškim izrazom »sotonska zvijer« (Dn 7, 26; 11, 45; usp. 2 Mak 9), završit će obolivši od »neizlječive i nevidljive bolesti«, tako da će ga rastočiti crvi (2 Mak 9,1-29). Tako bismo mogli redati primjere iz Svetoga pisma.¹³

No preskočimo stoljeća, zemlje i narode. U Hrvata u obliku neke kletve i zakletve psovku susrećemo najprije u komedijama Marina Držića (16. st.). U Sloveniji se u 17. st. psovka pojavljuje već u današnjem obliku. Važno je za kajkavsko jezično područje da ni Juraj Habelić — koji inače vjerno slika sav život svojega vremena u drugoj polovici 17. st., a čak ni Juraj Mulih u svojem katehetskome leksikonu sredinom 18. st. (1742.) ne poznaju bogopsovku. Bogopsovka je, dakle, u nas Hrvata novija stvar, to je uvezena roba. Odakle? Karadžić, prema I. Gavranu, ima hipotezu o uvozu iz Madžarske. Druga bi hipoteza htjela da su je sa sobom donijeli Turci, pa da se i proširila najprije po krajevima koje su oni osvojili. No bilo kako bilo, porijeklo nije lako utvrditi. Čini se ipak da psovka dolazi s Istoka i prodire na Zapad.¹⁴ Navode se i psihološki razlozi: psovka je izraz srdžbe, zlobe, bola, obeshrabrenja, manje vrijednosti, a služi i kao sredstvo uzdizanja, isticanja, ohrabrenja samoga sebe i zastrašivanja drugih; u mlađih čak kao izraz zadovoljstva, veselja, ispunjenja praznine u govoru. Svakako, znanstveno proučavanje kaže: što je

¹³ R. DEVILLE, »Hula«, *RBT*, 317-318.

¹⁴ I. GAVRAN, *Bludna psovka. Pojam i vrsta psovke*, Sarajevo 1962; T. Ladan smatra da psovka ne mora uvijek biti negativna, pretpostavivši spoznaju i slobodnu volju u počinioa, što je, dakako, suprotno stajalištu katoličkoga morala. Prema Ladanu, psovka ima i svojih »svijetlih« strana. Psovka, kako kaže Ladan, može biti izražaj ushita, radosti, može biti pošalica ili poruga, može biti igra riječima, kao što su to često pučke psovke pošalice. Zato psovka, smijeh i plač imaju zajedničku ulogu »odušnih« ventila za izvanrednu navalu energije koja zahtijeva primjeren oblik izražaja. Dakako, pitanje je mora li to biti psovka i, u normalnome kultumom ambijentu, koliko ona može imati tu ulogu? Psovka, smijeh, plač imaju i zajednički nazivnik, jer su kadri ponovno stvoriti ravnotežu organizma. Na žalost, ovakvo psihologiziranje psovke svakako je dubiozno, a s etičkoga stajališta ne možemo ga prihvatiti. Usp. T. LADAN, *Ta kritika. Jezični tabu*, MH, Zagreb 1970; K. KARIN, *Kalendar Dobri pastir. II. zapovijed Božja*, Sarajevo 1959; D. HREN, *Zapaljeni jezik*, Zagreb 1944.

netko na primitivnijem stupnju kulture i naobrazbe, što je tuplji za duhovne vrednote općenito, to mu je i jezični izraz teži, grublji, psovka češća, njezina formulacija razornija i užasnija, katkad upravo jeziva. Velika, teška psovka otkriva malu rudimentarnu dušu, bijedna čovjeka s osjećajem manje vrijednosti koji pred drugima želi ispasti netko i nešto.

Osim povijesnoga i psihološkoga vidika, psovka ima i sociološki vidik. Izrael se morao čuvati da ne izazove huljenje pogana (Ez 36, 20; Iz 52, 5): nije teško druge navesti na psovku; ona je kao primljiva bolest. Pavao će se tužiti da se primjerom nevjernih Židova »ime Božje grdi među poganima« (Rim 2, 24). Jednako tako opominje kršćane da izbjegavaju sve što bi u nevjernika izazivalo pogrdę protiv Boga (1 Tim 6, 1; Tit 2, 5). Što bi pak Pavao rekao o utjecaju roditelja psovača na djecu koja rastu u takvoj psovačkoj obitelji? Što o utjecaju na okolinu? Dijete koje svaki dan upija taj rječnik ubrzo i samo postaje psovač. Tako nam se zaraze sela, gradovi, cijeli narod. U inozemstvu na nekom kolodvoru čekajući vlak, u nekoj robnoj kući — među tisućama ostalih — nerijetko se, na žalost, po psovci prepoznaje naš čovjek: grub i nekulturan u svojem izrazu. Tako se stvorio i mentalitet, nastao je »socijalni grijeh«, o kojemu govori papa Ivan Pavao II. u Pobudnici *Pomirenje i pokora* (1984.), a zapravo je »plod nagomilavanja i skupljanja mnogih osobnih grijeha«.¹⁵

Što, napokon, da kažemo s etičkog aspekta? Najprije da rekнем: znanstveno nije razjašnjeno pitanje zašto se naš narod služi bludnom psovkom: uzima izopačene besramne izraze, a ne pristojne, za spolne organe, spolne akcije i uopće izraze koji se tiču područja spolnosti — a vrijeđaju svakog imalo poštenog i plemenitog čovjeka. Time se doista teško pogrduje i vrijeđa opsovani čovjek, bio on prijatelj ili neprijatelj, poznat ili nepoznat. Što pak da kažemo o triput Svetome Bogu, skinut s dostojanstva i bačenom u gnusobu seksualnih grubih — nerijetko podživotinjskih — akcija? Bog i bludna psovka: kako je uopće do toga došlo? Apsolutni izvor života — sam Bog, a onda i izvor ljudskoga života koji čovjek u svetosti mora prenositi dalje, zablacen je, profaniran, oskvrnjen, otrovan u korijenu. Time se stvara neosjetljivost primitivnih, pojačano djelovanje okoline, dok povijesne okolnosti onemogućuju prikladnu društvenu cenzuru.¹⁶ Sredstva javnog priopćavanja, ako ne izravno, posredno pogoduju bludnoj psovci. Kada dobar katolik opsuje, premda je to kontradikcija »dobar katolik« — psuje, on se ipak nastoji trgnuti, doći k sebi i nadoknaditi učinjenu sablazan. Kad rubni katolik psuje, praktički materijalist, on se više ne ispravlja, jer se opredijelio za psovku; na bilo koji način psovka mu odgovara. Kad psuje osrednji katolik kojemu Bog nije blizu, bogopsovka u njemu još uvijek može izazvati neku grižnju savjesti, doduše ne osobitu, pa praktički ne poduzima ništa da bi se okanio grešne navike. A navika se neminovno treba osloboditi, ako ne iz religioznih motiva, svakako iz kulturnih: ne možemo do-

¹⁵ IVAN PAVAO II., *Pomirenje i pokora (Reconciliatio et paenitentia)*, KS, Zagreb 1985., br. 16. Papa odbacuje stajalište prema kojemu »društveni grijeh« ublažuje ili briše »osobno obilježje grijeha« pripisujući zlo »nekom neodređenom biću ili bezimenoj skupnosti kao što je situacija, sustav, društvo, strukture, ustanova itd.«. Takvo poimanje jasno pokazuje svoju ovisnost »o nekršćanskim ideologijama i sustavima« (str. 56.).

¹⁶ I. GAVRAN, *nav. dj.*, 136 si.

pustiti da nam narod bude u uljudbi i kulturi na zadnjoj stepenici među narodima. Treba u sebi usaditi čvrsti stav protiv psovke. Katolici moraju u sebi produbljivati osobni odnos s Bogom u ljubavi i u prijateljstvu. Slika o Bogu treba da je ona koju nam je donio i životom izrazio Krist Gospodin; ona ne smije biti nepotpuna ni na razini primitivnih religija; mora biti biblijski i teološki ispravna. Sve u svemu psovka, bludna psovka, bogopsovka znak su vrlo niska bontona, primitivne kulture, slabe ili nikakve vjere, bijedna ili nikakva etičkog života. Ona je grešna, nerijetko teško grešna u sebi zbog sablazni, zbog toga što izravno navodi na daljnje mnogostruke grijeha, ne isključujući tešku bludnost.

Čašćenje Božjeg imena

Pri svršetku ovoga razmatranja potrebno je da svoju misao uzdignemo na plemenitije i uzvišenije. Druga Božja zapovijed također izražava i posebno štovanje Božjeg imena. Teologija kroza stoljeća voli ovdje promatrati napose dvije vrste toga štovanja: prisegom i zavjetom.

Prisega ili »zakletva« poznata je u svim religijama, a pripada posebnom načinu molitve i bogoštovanja. Pri polaganju prisege određena osoba poziva Boga kao svjedoka da govori istinu ili da će ispuniti obećanje. Božji autoritet, dakle, osigurava tu istinu ili ispunjenje obećanja. Zakletva je, prema tome, uzvišeni način molitve, jer se javno priznaje istinitost, sveznanje, pravednost Boga koji je prisutan svojom ljubavlju. Kršćanin je na sudu običavao vršiti prisegu uz stol s križem, upaljenim svijećama i knjigom Evanđelja. Onaj koji se zaklinje diže tri prsta uvis (u znak Trojednoga Boga) ili ruku polaže na Evanđelje ili na križ uz riječi: »Zaklinjem se, tako mi pomogao Bog i ova sveta Evanđelja!« Slično se čini pri vjenčanju. Zbog toga ateist nije sposoban za pravu prisegu.¹⁷

Smijemo li se zaklinjati ili prisizati? Izrael je zakletvu pripisivao samome Jahvi pri sklapanju Saveza ili kao jamstvo obećanja, na primjer, pošto je Abraham bio spreman žrtvovati Izaka: »Kunem se samim sobom... Kad si to učinio i nisi mi uskratio svog jedinca, svoj ću blagoslov na te izliti« (Post 22, 15-17). U narodu je prisega bila česta kod ugovora, kad se željelo potvrditi obećanje ili htjela potkrijepiti istinitost tvrdnje. Proroci pozivaju Boga za svjedoka kad najavljuju buduće stvari, kad prijete, kad obećavaju, kad se pozivaju na Božju kaznu u slučaju pogrešne zakletve.¹⁸

Ali čini se da je Izrael bio sklon krivokletstvu. Ezekijel, Hošea, Malahija žigošu taj grijeh u narodu. U doba velikoga otpada Izraela, prije babilonskoga sužanjstva prorok se Jeremija tuži: »Pođite jeruzalemskim ulicama, pogledajte dobro, ako nađete jednoga čovjeka koji čini pravo i traži istinu... Pa kad i govore: 'Živoga mi Jahve' doista se krivo zaklinju« (Jr 5, 1-2). Nakon izgnanstva, poslije povratka u domovinu, Kohelet, Sirah, kumranska zajednica bore se protiv svakodnevnog zaklinjanja koje može dovesti do krive zakletve.¹⁹ U tom svjetlu treba vidjeti i ono kada se naš čovjek služi izrazom: »Boga mi!« ili »Boga ti!«

¹⁷ A. VERMEERSCH, *nav. dj.*, br. 177-192; A. GEORGE, »Zakletva«, *RBT*, 1487-1489.

¹⁸ Proroci neprestano nastupaju protiv krivokletstva: Hoš 4, 2; Jr 5, 2; 7, 9; Ez 17, 13-19; Mal 4, 5. Usp. A. GEORGE, *nav. mj.*, str. 1488.

¹⁹ Na istome mj.

Isus se nije nikada poslužio prisegom. U govoru na Gori preporučuje. »Vaš govor neka bude: da, da — ne, ne! Što je više od toga, od Zloga je!« (Mt 5, 33-37). Isus se bori protiv nedosljednosti u farizejskoj prisegi, odakle se vidi da načelno nije protiv. Dapače, pred Sinedrijem u najodsudnijem trenutku života na Kajfin upit: »Zaklinjem te Bogom živim: Kaži nam, jesi li ti Krist, Sin Božji?« Isus svojim odgovorom također posredno potvrđuje zakletvu: »Ti kaza!« (Mt 26, 63). Pavao se ne služi obrascima koje je Isus zabacio, ali zaziva Boga za svjedoka svoje nesebičnosti, iskrenosti, ljubavi; čini se da je tim načinom htio ispraviti zle navike Židova. Jakovljeva poslanica ima svoje tumačenje zakletve, a Poslanica Hebrejima priznaje joj vrijednost. Prišeže se samo u vrlo važnim slučajevima, s jasnim znanjem i nakanom, ne kao Ezav koji za zdjelu leće prodaje svoje prvorodstvo. Obvezuje samo na pravedno i dobro obećanje, ne kao u Heroda koji se »zakle« plesačici Herodijadinoj kćeri »dati joj što god zaište«, a ona nagovorena od matere, »zaište glavu Ivana Krstitelja« (Mt 14, 6-8).²⁰ Prema tome, pri nemoralnom zahtjevu prisega obvezuje na otpor.

Drugi oblik posebnog čašćenja Božjeg imena jest zavjet. Zavjetovati se znači obećati Bogu dobro djelo i na to se pod grijeh obvezati. To je obećanje, ne samo odluka. Onaj koji se zavjetovao time je Bogu dužan nešto što inače ne bi bio da se nije zavjetovao. Ali ako je sadržaj zavjeta već po sebi naša dužnost, recimo vjerno čuvati čistoću do braka, onda zavjetom nastaje nova dužnost. Najveće ličnosti u povijesti spasenja, uključujući i Pavla, čine različite zavjete: patrijarh Jakov na svojem putu u Mezopotamiju, nakon važnog sna o ljestvama i o Jahvi koji mu daje mnoga obećanja (Post 28, 20-22), Ana, majka Samuelova, i toliki drugi.²¹ U svakom slučaju zavjet treba da bude slobodan; žrtvuje se Bogu nešto od sebe ili čitava osoba sa svim što jest i posjeduje — kao u redovnika trostrukim zavjetovanjem: čistoće, siromaštva i poslušnosti. Velika se Terezija zavjetovala da će uvijek činiti savršenije, Klaudija Colombiere da će vjerno ispunjavati isusovačka pravila itd. Zavjet ne obvezuje ako nije učinjen slobodno, ili je učinjen u naglosti, ili ako su se životne okolnosti posve promijenile. Ali sadržaj zavjeta može promijeniti samo Crkva. Zavjet jednom učinjen obvezuje pod grijeh — razmjerno težini zavjeta. Skeptični Kohelet upozorava: »Jesi li učinio zavjet Bogu, ne oklijevaj, ispuni ga... Bolje je ne zavjetovati nego zavjetovati a ne izvršiti zavjeta« (Prop 5, 3-4).²²

A- VERMEERSCH, *nav. dj.*, u br. 184. jasno kaže: zakletva da se izvrši zlo djelo, ili tašto, ili nekorisno, ili takvo koje je izravno u protimbi s evangeoskim savjetima (možemo dodati, s objavljenom istinom) »nullam obligationem parit« — ne stvara nikakvu obavezu, jer zakletva ne može biti obveza na grijeh. Usp. CIC, cc. 1200 i 1201.

A. VERMEERSCH, *nav. dj.*, br. 195-214; B. HÄRING, »Štovanje Boga zavjetom«, u ID., *Kristov zakon. Život u zajedništvu s Bogom i bližnjima*, sv. II, KS, Zagreb 1980, Str. 329-340; CIC, CC. 1191-1198.

Želim upozoriti još na neko štivo koje se tiče ovoga predmeta: H. LEIDER, »Die Zehn Gebote heute«, *Theologische Quartalschrift* 160 (1/1980) 60-64; B. PFEIFER, »Bücher zu den Zehn Geboten«, *Geist und Leben* 54 (1981) 395-397; F. SCHOLZ, »Um die Verbindlichkeit des Dekalogs«, *Theol. Gegenwart* 25 (1982) 316-328; G. MÜLLER, »Der Dekalog im Neuen Testament«, *Theologische Zeit-*

Zaključak

Na početku smo istaknuli: svijet se mijenja. Crkva se obnavlja. Na-
lazimo se usred stanovitoga novog proplamsaja religioznosti među mla-
dima, ali i novog oživljavanja zastarjelog ateizma. Ovaj je trenutak obi-
lježen optimizmom i pesimizmom, zamahom traženja svetoga i uraga-
nom sekularizma, indiferentizma i praktičkoga materijalizma. Divno je,
svakako, što mladi ponovo traže Boga. Hoće li Božje Ime potražiti mimo
Crkve? Svakako će to učiniti mimo psovača. Ali danas, upravo danas, vi-
še nego jučer, o tebi i o meni ovisi hoćemo li Crkvu učiniti uvjerljivom i
ponovno privlačnom: naravno u prvome redu ovdje na našem tlu!

schrift 38 (1982) 79-97. Želio bih, dalje, upozoriti na jedan važan *pastoralan* pro-
blem, koji po sebi prelazi okvir ovog članka: *da Usu oni koji slušaju psovku ob-
vezni na pogodan način upozoriti psovača da ne psuje?* Odgovor je vrlo slo-
žen. Ne živimo više u katoličkoj sredini ni u kršćanskoj, nego u *pluralizmu* na-
zora, ideja i ideologija. Velika je razboritost i mudrost gajiti krepost toleranci-
je. Dakako, do koje mjere? Kada i kako će biti umjesno upozoriti? To pitanje
vrijedi za sve javne prestupke protiv morala ili etičkoga dobrog osjećanja, na-
pose kad se radi o gaženju nekih bitnih vrijednosti. Društvo je postalo ravno-
dušno, tupo, sve podnosi (»permisivnost«), a javni se moral neprestano spušta
sve niže: vrijednosti se gaze. A da li se poznaju? Kako, recimo, upozoriti čovje-
ka koji je drugog mišljenja nego ti? *Po sebi* nas obveza da reagiramo protiv
teške psovke *obvezuje teško*. Velim *po sebi*. Iz okolnosti moraš naučiti kada i
kako reagirati, pošto nastojiš biti mudar i razborit u opomeni, ali jasan i do-
sljedan. Drugo je pitanje kateheze i propovijedi svećenika. Premalo se u nas
govori o tome i premalo na uvjerljiv način. Pastoralna mudrost mora pronaći
metode kako da se psovka sprečava, bar da se ne širi dalje. Čini se da bi pri to-
me trebalo ići istim putovima kao kod ostalih hahitualnih grijeha (= iz »običa-
ja« ili iz »navezanosti«). Na koji se način liječe *ovisnici o* drogi? Na koji način
ovisnici o alkoholu? Na koji način *ovisnici o* nekoj seksualnoj slabosti? Istim
putem treba poći u liječenju *ovisnosti o* psovci, napose bogopsovci i bludnoj
bogopsovci. To je, svakako, *hitan pastoralan* problem. Pri tom djelovanju, tj.
da se ovisnik odbije ili odlijepi od svoje ovisnosti, potrebno je upotrijebiti i
vrhunaravna (molitvu, sakramente, buđenje vjere, ufanja i ljubavi u živoga i
prisutnoga Boga) i *naravna* sredstva (poštenje, kulturni odgoj, osjećaj prema
domovini i naciji koju ne smijem sramotiti psovkom itd.). U svakome slučaju,
onome koji ima zdrav osjećaj i kršćansku ljubav prema svakom čovjeku, *raz-
boritosti mudrost* – uz milost Božju – svjetovat će mu i kako da u konkretnoj
situaciji postupi prema teškome psovaču. Katkad i sama šutnja u situaciji mo-
že biti rječitija propovijed od propovijedi vrlo bogate riječima. Ali šutnja u
mnogim slučajevima može biti izdaja načela i religiozno-moralnih vrijednosti.
Dakle, osim dosta općenitog načela: na tešku psovku po sebi je teška dužnost
reagirati. Ali *kako* u konkretnim okolnostima? Mislim da će biti vrlo teško dati
neki recept koji bi nas mogao osloboditi od vlastita traženja u punoj osobnoj
odgovornosti, i to za svaku pojedinu priliku. Pluralizam kulture u kojoj živimo
od nekog objektivnog pravila na papiru prebacuje naglasak na razborito i
mudro držanje svjesnoga kršćanina koji će reagirati po dužnosti pune odgo-
vornosti kako mu bude nalagala njegova kršćanska savjest.

»DU SOLLST DEN NAMEN JAHWES, DEINES GOTTES,
NICHT MISSBRAUCHEN« (Ex 20, 7; Deut 5, 11)

Zusammenfassung

Mit Hilfe der neuen theologischen Hermeneutik versucht der Autor im vorliegenden Artikel, das zweite Gebot Gottes in den Zusammenhang des jetzigen geschichtlichen Augenblicks zu stellen. Dabei bedient er sich der moraltheologischen und noch mehr der biblischen Argumentation. Fünf Gedankengänge legt er dar:

Von der Auffassung ausgehend, dass der »Name« den *Personenkern* bezeichnet, zeigt er, dass die vielfältigen Gottesbezeichnungen in der Bibel und in der Tradition auf das *Wesentliche* des von Gott Ausgesagten hinweisen.

Man hat jedoch mit diesem Namen in der Geschichte viel *manipuliert* und heute versucht man, es aus den Gewissen der Menschen zu vertreiben. Es werden einige Manipulationsarten angeführt. Aber die Tötung des Gottesnamens im Gewissen des Menschen ist eigentlich dem Selbstmord desselben Menschen gleich.

Die zweite Art der Entehrung des Namens Gottes besteht in den mannigfaltigen Methoden der *Unterwerfung* Gottes den menschlichen Satzungen und der Vergöttlichung des Menschen.

Die dritte Art der Verunehrung dieses Namens wird als *Fluchen*, Gotteslästerung und unzüchtiges Reden gedeutet. So etwas kann nicht mit dem christlichen Glaubensbekenntnis vereinbart werden. Der Autor analysiert verschiedene Aspekte des Fluchens (historische, psychologische, soziologische und vor allem religiös-ethische) und kommt zum Schluss, dass die widerlichste Form die Gotteslästerung verbunden mit unzüchtigen Ausdrücken ist.

Dasselbe zweite Gebot kann man positiv betrachten und der Verfasser weist dabei auf die bibeltheologische Lehre von Verehrung Gottes durch *Gelöbnisse* und *Gelübde* hin.